

جنبه‌های حقوقی نظام توزیع کالا

در ایران

رضا پاکدامن

۱ - مقدمه

کالا، گرانی قیمت کالاها بوده، که امروزه به صورت موضوع مهمی در سطح جامعه مطرح است به طوری که مقام معظم رهبری نیز رهنمودهایی در این زمینه ایراد نموده‌اند. ایشان در شهریورماه ۷۳ در خصوص گرانی خطاب به هیأت دولت فرمودند:

«... من عقیده ندارم که این گرانی که الان در کشور ما وجود دارد، غیرقابل اجتناب است. این را من قبول ندارم. من می‌گویم یک مقداری از آن قابل اجتناب است...»

بخشی از این سخن که گرانی دارد برای مردم مشکل درست می‌کند راست است. باید حتماً برای قشرهایی از مردم تلاش بشود. مثلاً این اتیکت زدن که اخیراً قرار شد انجام بگیرد، بخشی از کار است و همه کار نیست. البته همین هم باید کنترل بشود که درست انجام بشود. دوستانی که مسئول این کار هستند باید به این توجه کنند^۱».

نظر به اینکه بخش توزیع کالا، حلقه ارتباطی بین تولیدکننده و مصرف‌کننده محسوب شده و محل تلاقی منافع سه قشر تولیدکننده و مصرف‌کننده و توزیع‌کننده می‌باشد، از این جهت، وضع مقررات مربوط به این بخش مستلزم رعایت ظرافت و دقت بیشتری است. خصوصاً اینکه پیامدهای مقررات موضوع بخش توزیع کالا می‌تواند بر سایر امور جامعه مانند: حمل و نقل شهری و جاده‌ای، محیط‌زیست، بهداشت و ایمنی مصرف‌کننده، صنعت و اشتغال نیز تاثیرگذار باشد. البته در همه نظامهای اقتصادی، به موازات توزیع کالا، بخش خدمات نیز مورد توجه قانونگذاران بوده که بحث پیرامون این بخش مستلزم نوشته مستقل دیگری می‌باشد^۱. یکی از موضوعات مرتبط با نظام توزیع

به دنبال این رهنمودها، ریاست محترم جمهور در خطبه‌های نماز جمعه ۱۵ مهر ماه ۱۳۷۳ ضمن شرح برنامه‌ریزیها و سازماندهیهای دولت برای مبارزه با گرانفروشی، عزم قاطع خود و دولت جمهوری اسلامی ایران برای مبارزه با این پدیده ناهنجار اجتماعی را اعلام داشت.

رهبیر معظم انقلاب مجدداً در همان روز با انتشار بیانیه‌ای به عنوان ریاست محترم جمهور ضمن برشمردن «مبارزه با گرانفروشی مبارزه با یک ظلم مضاعف»، خواستار همکاری آحاد ملت ایران و نیز قوای مقتنه و قضائیه با دولت در زمینه مبارزه با گرانفروشی شدند.^۳

رهنمودهای مقام معظم رهبری، اقدامات دولت و مجمع تشخیص مصلحت نظام تحولات سریعی در نظام حقوقی حاکم بر بخش توزیع کالا پدید آورده که در این مقاله بدانها اشاره خواهد شد.

۲ - تعاریف

قبل از شروع به بحث پیرامون نظام توزیع کالادر ایران، شایسته است به پاره‌ای از تعاریف در این رابطه اشاره گردد. نظام، عبارت است از یک رشته از اجزاء وابسته به هم که تعدادی فعالیت، وظیفه یا عملی را انجام می‌دهد.^۴ و نظام بازرگانی، عبارت است از رشته‌ای از اجزاء وابسته به هم که پاره‌ای فعالیت‌های^۵ بازرگانی، کارکرد^۶ بازرگانی یا عملیات^۷ بازرگانی را انجام

می‌دهند.^۸ توزیع کالا، یکی از شاخه‌های مهم نظام بازرگانی بوده که موضوع آن در دسترس قرار دادن محصولات در بازارهای مربوط به خودشان و یا به عبارت ساده‌تر قرار دادن محصولی صحیح در مکان صحیح و در وقت صحیح^۹ فرآیند توزیع را باید حلقه اتصال تولیدکننده با مصرف‌کننده نهائی دانست. فرآیند توزیع به کانال توزیع شهرت داشته که تعریف زیر برای آن ارائه گردیده است:

«مسیری که در آن محصول و حق مالکیت آن از تولید به مصرف جریان پیدا می‌کند»^{۱۰}.

طول و تعدد موانع (یا مراحل) موجود در کانال توزیع هر کالا متناسب با نوع و ویژگی آن کالا متغیر می‌باشد. لیکن کانالهای توزیع کالا را می‌توان به دو گره اصلی: کانال توزیع کالاهای صنعتی^{۱۱} و کانال توزیع کالاهای مصرفی^{۱۲} تقسیم کرد.

نظام توزیع کالا بر سایر امور، از جمله، حمل و نقل شهری و جاده‌ای، بهداشت و ایمنی مصرف‌کننده، محیط زیست و صنعت و اشتغال تأثیرگذار می‌باشد.

کانالهای توزیع، عنصر مهمی در مجموعه بازاریابی محسوب می‌گردند. به طور سنتی، کانال به معنی «جریان کالاها و خدمات اقتصادی»^{۱۳} تعریف شده است. روابط بین این کانالهای مستقل و موضوع اصطکاک قدرت بین آنها اثر مستقیمی بر کل نظام اقتصادی می‌گذارد.

قدرت در روابط بین کانالها این چنین تعریف گردیده است: «توانائی یک عضو از کانال به کنترل متغیرهای تصمیم‌گیری در استراتژی بازاریابی هریک از اعضاء در یک کانال معین و با میزان مختلف توزیع»^{۱۴}.

یکی از مصادیق استفاده از قدرت در کانالهای توزیع را می‌توان در خرده‌فروشی مواد غذایی یافت. هر قدر این کانالها محدودتر گردند، تولیدکنندگان مواد غذایی حق انتخاب کمتری جهت عرضه محصولات خود خواهند داشت. با استمرار این وضعیت، تدریجاً کالاهاى بیشتری توسط توزیع‌کنندگان کمتری عرضه شده، به طوری که قدرت در دست تعداد معدودی توزیع‌کننده متمرکز می‌گردد.

۳ - نقش دولت در نظام توزیع کالا

امروزه کمتر کارشناسی است که به نقش دولت در هر نظام اقتصادی و به طور اخص در نظام توزیع کالا، اعتقاد نداشته باشد. عواملی همچون قیمت‌گذاری، بهداشت عمومی و فردی، ایمنی مصرف‌کنندگان، حفظ محیط‌زیست، حمل و نقل و ترافیک اهمیت و ضرورت نظارت و کنترل دولت در امور بازرگانی را بیش از پیش نموده است، به طوری که حتی طرفداران اقتصاد بازار نیز به این ضرورت اذعان داشته‌اند؛ به عنوان نمونه، بانک جهانی در راستای برنامه تعدیل اقتصادی،

دخالت دولت را پذیرفته و اظهار می‌دارد:

«مداخله دولت به خودی خود نامطلوب نیست. بر عکس اگر قرار است اقتصاد به کل ظرفیت بالقوه‌اش دست یابد، نوعی مداخله دولت ضروری است.

برای مثال حفظ نظم و امنیت، تولید و عرضه کالاهای عمومی، سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی، ساختمان و تعمیر زیربنای اقتصادی و حفظ محیط‌زیست همه زمینه‌هایی هستند که مداخله دولت را می‌طلبد^{۱۵}.

در حال حاضر حتی کشورهای دارای اقتصاد بازار نیز اصل فوق را پذیرفته و با وضع قوانین متعدد و ایجاد تشکیلات رسمی جهت نظارت بر حسن اجرای قوانین مزبور بر امور بازرگانی (از جمله توزیع کالا) نظارت و کنترل کامل اعمال می‌دارند. در تأیید این موضوع، صرفاً با اشاره به ذکر عناوین تعدادی از قوانین جاری در چند کشور صنعتی دارای اقتصاد بازار، که به موضوع بحث ارتباط دارد، بسنده می‌گردد:

الف - کشور ژاپن: قانون مسئولیت در قبال محصول^{۱۶}، قانون فروشگاههای خرده‌فروشی در ابعاد بزرگ^{۱۷} و دوازده قانون دیگر که متقاضی احداث فروشگاه می‌بایست آنها را رعایت کند^{۱۸}.

ب - کشور انگلستان: قانون تجارت منصفانه^{۱۹}، قانون رویه‌های تجاری محدودکننده^{۲۰}، قانون قیمت‌های فروش مجدد^{۲۱}، قانون رقابت^{۲۲}، قانون حمایت از مصرف‌کننده^{۲۳}

ج - کشور ایالات متحده آمریکا: قانون فروش^{۲۴} قانون نمایندگی (فروش)^{۲۵}، قانون تجدیدنظر در علائم تجاری^{۲۶}، قانون فدرال کمیسیون تجارت^{۲۷}، قانون رابینسون-پتمن (جهت کنترل رویه های تبعیضی در قیمت گذاری)^{۲۸}، قانون فدرال، مواد غذایی، دارویی و آرایشی^{۲۹}

اصولاً، هر نظام اقتصادی بدون برخورداری از روش های کنترل، قادر به ادامه حیات نخواهد بود. و بیشترین روش های مذکور در اختیار دولت می باشد.

روش های کنترل در هر نظام را می توان به سه طبقه اصلی تقسیم کرد:

۱ - مستقیم ۲ - غیرمستقیم ۳ - خود تنظیمی یا خود تصحیحی^{۳۰}

(۱) - روش های کنترل مستقیم، دولت با وضع قوانین و مقررات درخصوص کالا یا خدمت معینی، نحوه توزیع آن را کنترل می کند. این روش می تواند به اشکال زیر باشد:^{۳۱}

الف - قیمت گذاری کالاها و خدمات مانند: تعیین قیمت محصولات کارخانجات دولتی و تعیین تعرفه های پزشکی.

ب - تثبیت قیمت برخی از کالاهای اساسی و ضروری مانند: سهمیه بندی کالاها.

ج - تضمین قیمت برخی از کالاهای معین مانند: تضمین خرید گندم کشاورزان.

(۲) - روش های کنترل غیرمستقیم، به آن دسته از روش هایی اطلاق می گردد که از طریق مقررات کنترلی که بر عناصر دیگری از نظام

اعمال می شوند، سعی در کنترل عنصر اصلی معینی را دارند^{۳۲}. بعضی از اشکال این روش عبارتند از:

الف: تغییر در نرخهای مالیاتی مانند: تغییر مالیاتهای عوامل تولید و توزیع کالاهای معین با توجه به سیاستهای اقتصادی.

ب: کنترل واردات کالا، مانند: محدودیت یا ممنوعیت واردات کالاهای لوکس یا دارای تولید مشابه داخلی.

ج: سرمایه گذاری دولت در امور تولید و توزیع.

د: سیاستهای پولی مانند کنترل حجم پول در گردش، نرخهای بهره و اعتبارات بانکیها.

(۳) - روش های کنترل خودتنظیمی یا خودتصحیحی: در این روش، نظام، مستقل از عوامل خارجی و بدون مداخله آنها و خود به خود به سمت وضعیت مطلوب حرکت می کند. این نوع روشها بسیار ظریف و حساس و مبتنی بر ساختار سالم و پیوندهای قوی بین عناصر آن نظام بوده که ساختار اقتصادی ایران فاقد قابلیت های کافی جهت استفاده از این نوع روش می باشد^{۳۳}. زیرا یکی از ارکان اصلی اجرای این روش وجود تولیدات گسترده و عوامل متعدد توزیع تولیدات بین خرده فروشان می باشد، در صورتی که در کشور مادر اکثر اقلام، کارخانجات فاقد ظرفیتهای تولیدی بالا جهت ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا هستند و همچنین کانالهای ارتباطی بین تولیدکننده و خرده فروش بسیار محدود می باشد.

۴ - نهادهای وضع‌کننده مقررات ناظر بر توزیع کالا در ایران

در ایران نهادهای مختلفی در وضع قوانین و مقررات ناظر بر توزیع کالا وجود داشته که بعضی از آنها عبارتند از:

۱ - ۴ - مجلس شورای اسلامی: مجلس شورای اسلامی به عنوان عالیترین نهاد قانونگذاری، قوانین متعددی وضع نموده که به طور مستقیم یا غیرمستقیم به موضوع توزیع کالا پرداخته است. از جمله، قانون تشدید مجازات محکومان و گرانفروشان.

این قانون که در تاریخ ۶۷/۱/۲۳ به تصویب رسیده است، برخلاف عنوان آن، با ذکر ۹ ردیف از تخلفات صنفی، بغیر از محکومان و گرانفروشان برای سایر گروهها نیز مجازات مقرر نموده است، از جمله مرتکبین به فروش کالا و دریافت دستمزد خدمات بالاتر از نرخهای مقرر، استفاده از مواد نامرغوب که موجب افت کیفیت کالا یا خدمت ارائه شده با حفظ قیمت اصلی شود، خودداری واحدهای صنفی از عرضه کالاها و امتناع از ارائه فاکتور و عرضه نامرغوب نان^{۳۴}

۲ - ۴ - مجمع تشخیص مصلحت نظام: به موجب اصل ۱۱۲ قانون اساسی، در صورت عدم انطباق نظریات مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان، لوایح مورد تصویب مجلس

جهت تأیید نهائی به این مجمع ارسال می‌گردد. از جمله قوانین مهمی که در رابطه با نظام توزیع کالا به تصویب مجمع مزبور رسیده است: قانون تعزیرات حکومتی (مصوب ۶۷/۱۲/۲۳)^{۳۵}، همچنین مصوبه مورخ ۶۷/۷/۲۶ «درخصوص امور گندم، آرد و نان و آئین‌نامه مربوطه» می‌باشد. بالاخره، در سلسله اقدامات صورت گرفته در سال ۷۳ برای اصلاح نظام توزیع کالا در کشور، مجمع تشخیص مصلحت نظام به منظور تأمین ابزار قانونی برای اقدامات دستگاههای اجرایی و قضائی، در جلسه مورخ ۷۳/۷/۱۹ اقدام به اصلاح قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۶۷/۱۲/۲۳ نمود.

حتی در کشورهای صنعتی و مبتنی بر اقتصاد آزاد نیز قوانین متعددی در حمایت از حقوق مصرف‌کننده و کنترل توزیع کالا وضع و تقویاً اجرا می‌گردد.

در ماده واحده قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی آمده است:

«با توجه به ضرورت نظارت و کنترل دولت بر امور اقتصادی و لزوم هماهنگی مراجع قیمت‌گذاری و توزیع کالا و اجرای مقررات و ضوابط مربوط به آن کلیه امور تعزیرات حکومتی بخش دولتی و غیردولتی اعم از امور بازرسی و نظارت، رسیدگی و صدور حکم قطعی و اجرای آن به دولت (قوه

مجریه) محول می‌گردد تا براساس جراثم و مجازاتهای مقرر در قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۶۷/۱۲/۲۳ اقدام نماید.»

۳- ۴- هیأت وزیران: بعضی از مصوبات هیأت وزیران تحت عناوین تصویب‌نامه، اساسنامه و آیین‌نامه به تنظیم نظام توزیع کالا در کشور اختصاص یافته است. از جمله آئین‌نامه بهداشت محیط (۱۳۷۱/۴/۲۴) که در ماده ۸ آن مقرر گردیده است: «مراجع صادرکننده پروانه کسب مراکز تهیه، توزیع، نگهداری و فروش مواد خوردنی، آشامیدنی و بهداشتی و اماکن عمومی موظفند ضمن رعایت ضوابط مربوط به خود، مقررات و توصیه‌های اعلام شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی را نیز در این زمینه رعایت نموده و قبل از صدور پروانه کسب، نظریه بهداشتی از این وزارتخانه کسب نمایند.»

بیشترین تاثیر را بر توزیع کالا دارا می‌باشد. از جمله مصوبات شورای اقتصاد، در خصوص تخصیص مبلغی از درآمدهای سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان جهت اجرای طرح تغذیه رایگان در بخشهای محروم کشور (مصوبه مورخ ۷۱/۱۰/۲۸) و یا سایر مصوبات در خصوص قیمت‌گذاری، تثبیت و تضمین قیمت بعضی از کالاها می‌باشد.

شورای عالی استاندارد نیز مصوباتی ناظر بر کیفیت و استاندارد کالاهای توزیعی صادر نموده است. از جمله مصوبه مورخ ۷۱/۱۲/۵ این شورا مبتنی بر اجباری شدن استاندارد انواع پارچه فاستونی و انواع پتو می‌باشد.

۶- ۴- وزراء: هریک از اعضای هیأت دولت نیز در چهارچوب اختیارات قانونی و شرح وظایف وزارتخانه مربوطه، به وضع آئین‌نامه و بخشنامه‌هایی در این رابطه می‌پردازد.

۴- ۴- شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران: این نهاد در بدو پیروزی انقلاب اسلامی، مقررات مهمی از جمله لایحه قانونی نظام صنفی را به تصویب رسانید.

۷- ۴- ادارات و سازمانهای دولتی: بعضی از ادارات کل وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی نیز به صدور بخشنامه‌ها و دستورالعملهایی در این زمینه مبادرت می‌نمایند و به نحوی نظام توزیع کالا را تحت تاثیر قرار می‌دهند.

اداره کل نظارت بر مواد خوردنی، آشامیدنی و بهداشتی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران از جمله تشکیلات فعال در این زمینه می‌باشند. قانون اصلاح قوانین و

۵- ۴- شوراها: شوراهای عالی کشور: مصوبات بعضی از شوراهای عالی کشور به طور مستقیم یا غیرمستقیم، نظام توزیع کالا را تحت تاثیر قرار می‌دهد. مهمترین این شوراهای شورای اقتصاد بوده که تصمیمات اقتصادی این شورا

مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران (مصوب ۷۱/۱۱/۲۵ مجلس شورای اسلامی) در این زمینه اختیاراتی به موسسه مزبور اعطاء نموده است. از جمله به موجب ماده ۶ قانون مذکور «مؤسسه می تواند با تصویب شورای عالی استاندارد، اجرای استاندارد کالاها و یا بخشی از یک استاندارد و یا آئین‌های کار را که از نظر ایمنی، حفظ سلامت عمومی و حصول اطمینان از کیفیت فرآورده و حمایت از مصرف‌کننده و یا سایر جهات رفاهی و اقتصادی ضروری باشد با تعیین مهلت‌های لازم که از سه ماه کمتر نخواهد بود، اجباری اعلام نماید.»

۵ - نهادهای نظارت‌کننده بر حسن اجرای مقررات توزیع کالا در ایران

قوانین و مقررات ایران با توجه به ویژگی هر کالا، دستگاه خاصی را مأمور نظارت بر حسن اجرای مقررات نموده است. لیکن به عنوان یک وظیفه کلی، بند (ه) از ماده (۱) قانون تشکیل وزارت بازرگانی مقرر می‌دارد: «نظارت و حفظ تعادل بهای تولیدات داخلی و کالاهای وارده به کشور و بررسی شرایط تولید و توزیع تا مرحله مصرف» جزو وظایف آن وزارتخانه می‌باشد.

موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران نیز یکی از موسسات مهم ناظر بر اجرای قوانین و مقررات مربوط به توزیع کالا محسوب

می‌گردد. به موجب تبصره (۴) از ماده (۹) قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران «مؤسسه می تواند علاوه بر اعلام جرم و درخواست تعقیب متخلفین موضوع این ماده از مراجع قضائی، فرآورده‌های خارج از استاندارد و فاقد علامت استاندارد را از مراکز تولید، تمرکز، توزیع و فروش جمع‌آوری و توقیف نموده و به منظور جلوگیری از ادامه تولید این گونه فرآورده‌ها، ابزار، ماشین‌آلات و وسائل تولید مربوط را موقتاً لاک و مهر نماید.» شورای آرد و نان نیز از دیگر تشکیلاتی است که بر نحوه توزیع گندم، آرد و نان نظارت می‌نماید. علاوه بر اینها، تبصره ۲ ماده واحده قانون

اصلاح قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۷۳/۷/۱۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام ایجاد سازمانها و تشکیلات جدیدی برای بازرسی، نظارت، صدور حکم و سایر امور مربوط به تعزیرات حکومتی را پیش‌بینی نموده که براساس آن، تصویب‌نامه شماره ۵۲۰۲ - ۷۳/م مورخ ۷۳/۷/۲۳ هیأت وزیران تشکیل دو سازمان را در این رابطه به تصویب رسانید. سازمان اول، «سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات» نام دارد که زیر نظر وزارت بازرگانی اداره می‌شود به موجب آیین‌نامه اجرائی آن (موضوع مصوبه شماره ۴۰۷۳۱ مورخ ۷۳/۸/۲ نمایندگان ویژه رئیس جمهور در ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار)، بعضی از وظایف و اختیارات سازمان مزبور عبارت‌اند از:

(۱) بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات در کلیه بخشها اعم از تولیدات و واردات

(۲) اعمال نظارت بر اجرای قیمتها در کلیه موارد از قبیل اعلام قیمتهای مصوب، صدور فاکتور، نصب برچسب و فروش.

(۳) نظارت بر حسن اجرای ضوابط و مقررات توزیع کالا و خدمات.

(۴) بازرسی و نظارت بر تخلفات مذکور در قانون تعزیرات حکومتی.

(۵) نظارت بر امور مربوط به تخصیص ارز و گشایش اعتبار کالاهای مشمول و زمانبندی گشایش اعتبارات.

سازمان دوم نیز، سازمان تعزیرات حکومتی است. این سازمان زیر نظر وزیر دادگستری و به منظور رسیدگی و صدور حکم راجع به تخلفات موضوع قانون تعزیرات حکومتی در تهران، شهرستانها و مراکز استانها دارای شعب رسیدگی، تجدیدنظر و رسیدگی به تخلفات مجریان تشکیل گردیده است.

به موجب ماده ۱۰ آیین نامه سازمان تعزیرات حکومتی «رؤسا و اعضای شعب بدوی و تجدیدنظر (سازمان مزبور) می توانند از بین کارکنان شاغل یا بازنشسته، روحانیون و نیروهای مسلح بوده و یا از بین فارغ التحصیلان رشته های حقوق، الهیات علوم سیاسی و علوم اداری و بازرگانی و علوم اجتماعی که دارای حسن شهرت و عامل به احکام اسلام باشند، انتخاب شود.»

به نظر نویسنده این سطور، معیار صحیحی برای انتخاب اعضای شعب سازمان تعزیرات حکومتی به عنوان یک سازمان قضائی، گزینش نشده و اکثر گروههای قید شده در آیین نامه مزبور فاقد صلاحیت علمی و نیز تجربه عملی برای رسیدگی و صدور «احکام قضائی» در رابطه با جرائم و تخلفات اقتصادی بوده که این موضوع می تواند موجب تشتت آراء صادره توسط شعب این سازمان بنا به سلیقه ها و معلومات مختلف اعضاء آن گردد.

نقد و بررسی سایر جنبه های مربوط به اینچنین شکل قضائی از حوصله این سطور خارج است.

۶ - طبقه بندی مقررات توزیع کالا از نظر محتوایی

قوانین و مقررات ناظر بر نظام توزیع کالا را می توان از نظر محتوایی به چهار گروه قوانین و مقررات آرمانی، بنیادی، جزائی (کیفری) و اجرائی طبقه بندی کرد.

۱-۶- قوانین آرمانی

در بین قوانین و مقررات متعدد موجود، پاره ای از قوانین به تبیین آرمانها و وضعیت مطلوب در نظام توزیع کالا در ایران پرداخته اند که مهمترین آنها قانون اساسی می باشد. اصول ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی حاوی رهنمودها و دستورات عملیایی درخصوص نظام اقتصادی

کشور بوده که بخش توزیع را نیز شامل می‌گردد. بند (۱) از اصل ۴۳، تأمین نیازهای اساسی افراد را به عنوان یک اصل اقتصادی تعیین نموده که نیازهای برشمرده به طور مستقیم مانند مسکن خوراک و پوشاک، یا غیرمستقیم مانند مسکن (که از طریق توزیع مصالح ساختمانی) و بهداشت (که از طریق توزیع دارو، لوازم بهداشتی، پودرهای شوینده و صابون) بانظام توزیع کالا مرتبط می‌باشند.

از بند (۲) این اصل با توجه به موضوع بحث، می‌توان به ایجاد مشاغل مولد و حذف واسطه‌گری - که یکی از آفات کانالهای توزیع کالا می‌باشد - دست یافت.

به موجب قانون، مؤسسه استاندارد اختیار دارد که کلیه محصولات خارج از استاندارد اجباری را توقیف، وسایل تولید را پمپ و علیه سازندگان آنها اعلام جرم نماید.

مبارزه با ایجاد شبکه‌های انحصاری تولید و توزیع و احتکار کالاهای اساسی و ضروری مردم از نتایج اجرای بند (۵) می‌باشد. بند (۶) نیز به منع اسراف و تبذیر در توزیع کالا و خدمات اشاره دارد. بکارگیری روشهای علمی و آزموده شده در نظام توزیع کالا یکی از ابعاد بند (۷) می‌باشد.

از بند (۸) این اصل می‌توان ایجاد محدودیت یا ممنوعیت توزیع کالاهای مصرفی

خارجی در کشور که موجب تضعیف اقتصاد ملی می‌گردد را استنباط نمود. یکی از عوامل مهم توزیع سالم کالا، تولیدات کافی آن می‌باشد. به تبع افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی (موضوع بند ۹ نظام توزیع کالا در کشور) نیز از وضعیت بهتری برخوردار خواهد شد.

باتوجه به اصل ۴۴ قانون اساسی - که به مشارکت بخش تعاونی در توزیع کالا تصریح نموده - قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، خصوصاً مقررات مربوط به تعاونیهای توزیع، از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد.

از دیگر قوانین آمرانی، قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که در بخش بازرگانی پیوست قانون، موضوع توزیع کالا و برنامه‌ها و اهداف در نظر گرفته شده برای این بخش تبیین گردیده است.

در تدوین برنامه پنجساله دوم نیز به موضوع نظام توزیع کالا عنایت شده است؛ به عنوان نمونه در «خط‌مشی‌های اساسی بخش بازرگانی داخلی طی برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» مصوب شورای اقتصاد که طی بخشنامه شماره ۳۴/۵۸۹ مورخ ۱۳۷۳/۵/۲ ریاست محترم سازمان برنامه و بودجه به کلیه وزارتخانه‌ها ابلاغ گردیده، موارد زیر مشاهده می‌گردد:

۱ - هماهنگی فعالیتهای بخش بازرگانی با

سایر بخشهای اقتصادی جهت تنظیم بازار ...
۲ - کمک به ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای و رساندن کالا به نقاط محروم.

۳ - توجه به مکانیزم عرضه و تقاضا در تنظیم بازار و استفاده از ابزارهای مناسب دیگر در شرایطی که عرضه و تقاضا پاسخگو نباشند و با تاکید بر محدود نمودن انحصارات...

۴ - کاهش سهم بخش عمومی در فعالیتهای بازرگانی و اعمال نظارت عالیه دولت
۵ - تأمین و ذخیره سازی کالاهای اساسی در جهت تأمین حداقل نیازهای مردم

۶ - اصلاح شبکه‌های توزیع در جهت به حداقل رساندن هزینه توزیع و تعداد واسطه‌ها
۷ - تأمین حمایت قضائی از حقوق مصرف‌کننده شامل:

حق برخورداری از کالا و خدمات سالم و ایمن، حق انتخاب، حق برخورداری از اطلاعات درست، حق برخورداری از حمایت دولت و حق تشکل.

۸ - مجاز نمودن تولیدکنندگان صنعتی به عرضه کالاهای خود از طریق ایجاد شعب و واحدهای مستقیم توزیع.

۲-۶- قوانین بنیادی

قوانین و مقررات ناظر بر توزیع کالا را می‌توان به اعتبار اهمیت آنها به دو گروه قوانین عادی و بنیادی نیز طبقه‌بندی نمود. با توجه به موضوع این نوشته، قوانین عادی به آن دسته از قوانین اطلاق می‌گردد که با توجه به سیاستهای

اقتصادی و نظامهای اجرایی در کشور تغییر پذیر می‌باشند. در مقابل این قوانین، قوانینی وجود داشته که تابع سیاستهای اقتصادی نبوده و از امور غیرقابل انعطاف هر جامعه محسوب و نقض آنها خسارات بیشتری بر جامعه و یا افراد مصرف‌کننده وارد می‌سازد که این نوع قوانین را می‌توان قوانین بنیادی نام نهاد.

بعضی از این‌گونه مقررات در زمینه‌های حفظ حقوق تولیدکننده، مانند: مقررات جلوگیری از استفاده غیرمجاز از علائم و اسامی تجاری و اختراعات و بعضی دیگر جهت حفظ حقوق مصرف‌کننده مانند مقررات بهداشتی، استاندارد کالاها، کنترل توزیع سالم کالاهای اساسی (مثل دارو، نان، پنیر و مواد سوختی) و نیز مقررات مربوط به حفظ محیط زیست و جلوگیری از توزیع کالاهای آلودگی‌زا و نیز محدودیت فروش میراث فرهنگی می‌باشد.

۳-۶- قوانین و مقررات جزائی

تعدادی از قوانین و مقررات مربوط به نظام توزیع کالا، جنبه جزائی داشته که مجازاتهای مقرر در آنها از تنوع زیادی برخوردار می‌باشد از جمله:

(الف) - مجازاتهای تذکر و اخطار کتبی: از جمله موارد مندرج در قانون تعزیرات حکومتی در امور بهداشتی و درمانی
لازم به توضیح است که در تاریخ ۶۷/۱۲/۲۳ دو قانون مهم تحت عنوان «قانون تعزیرات حکومتی» و «قانون تعزیرات

در نظر گرفته است از جمله:

۱ - قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی برای اشخاصی که مواد دارویی تقلبی تهیه یا عرضه نمایند و این مواد منحصراً علت فوت مصرف کننده گردد، مجازات اعدام را پیش‌بینی نموده است.

۲ - قانون تنظیم توزیع کالاهای مورد احتیاج عام و مجازات محتکران و گرانفروشان، برای اشخاصی که به قصد اخلال در امنیت و ایجاد تزلزل در اقتصاد عمومی کشور کالاهای ضروری مورد احتیاج عامه را احتکار نمایند مجازات اعدام پیش‌بینی نموده است.

۳ - قانون مجازات اخلال‌گران در نظام اقتصادی کشور، برای اشخاصی که «به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به موثر بودن اقدام در مقابله با نظام مزبور» اقداماتی از جمله اخلال در نظام پولی، اخلال در امر توزیع مایحتاج عمومی و احتکار، اخلال در نظام تولیدی کشور، خروج میراث فرهنگی از کشور، اخلال در نظام صادرات مرتکب شده و این اقدامات در حد فساد فی‌الارض باشد، برای مرتکب مجازات اعدام در نظر گرفته است.

(و) - جمع چند نوع مجازات:

در بعضی از قوانین نیز شاهد تعیین چند نوع مجازات مانند: حبس و جزای نقدی یا جزای نقدی و تعطیلی موسسه می‌باشیم؛ مثلاً در تاریخ ۶۷/۱/۲۳ مجلس شورای اسلامی دو

حکومتی در امور بهداشتی و درمانی» توسطه مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب رسید. در تاریخ ۷۳/۷/۱۹ قانون تعزیرات حکومتی به موجب «قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی» خصوصاً در مورد مجازات ضعیف فوق‌الذکر اصلاح گردید.

تبصره ۱ ماده واحده قانون مصوب ۷۳/۷/۱۹ مقرر می‌دارد: «مراتب تعزیری تذکر، اخطار و اخذ تعهد کتبی حذف گردد»

این اصلاح قانونی اقدام بسیار مثبتی در رسیدگی به جرائم اقتصادی محسوب می‌گردد، لیکن به دلیل عدم اشاره در قانون اصلاحی مصوب ۷۳/۷/۱۹ به «قانون تعزیرات حکومتی در امور بهداشتی و درمانی» این ابهام باقی است که چرا اصلاحات فوق به امور بهداشتی و درمانی که ایمنی و سلامت مصرف‌کنندگان را تحت تاثیر قرار می‌دهد، تسری داده نشده است؟ (ب) مجازات مالی: مجازاتهای مالی در نظر گرفته شده در قوانین ایران شامل جریمه نقدی، ضبط کالا و وسائل مربوطه می‌باشد.

(ج) شلاق: مانند ماده (۱۲۱) از قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)^{۳۹}.

(د) حبس: در بعضی از قوانین از جمله قانون تعزیرات حکومتی در امور بهداشتی و درمانی، شاهد مجازات حبس برای بعضی از جرائم می‌باشیم.

(ه) اعدام: قوانین ایران در بعضی از موارد مجازات اعدام برای تهیه‌کننده یا توزیع‌کننده

قانون تحت عناوین «قانون مجازات متخلفین از تعرفه نرخ حمل کالا و مسافر» و «قانون مجازات عاملین متخلف در امر حمل و نقل کالا» را به تصویب رسانید.

در ماده (۱) از قانون اخیرالذکر، مجازات حبس و جزای نقدی برای اشخاص متخلف مسئول حمل و پخش کالا در نظر گرفته شده است. در این ماده آمده است:

«متصدی شرکتها، موسسات، بنگاههای حمل و نقل و رانندگانی که مسئول حمل کالا به مقصد می‌باشند، چنانچه عمداً آن را به مقصد نرسانند، علاوه بر جبران خسارت وارده به صاحب کالا (در مثلی، مثل و در قیمی، قیمت) به حبس از ۲ تا ۵ سال یا جریمه نقدی معادل ۱۰ تا ۲۰ برابر قیمت کالا محکوم می‌شوند و در صورت تکرار جرم مذکور، به حداکثر مجازات فوق محکوم خواهند شد.»

بعضی دیگر از قوانین جزائی مرتبط با نظام توزیع کالا عبارتند از:

قانون تشدید مجازات محکومان و گرانفروشان، قانون منع خرید و فروش کوبنهای کالاهای اساسی، قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)، قانون شمول مجازات اخلاص‌گران در عرضه دام و توزیع گوشت دربارهٔ اخلاص‌گران در عرضه و توزیع گندم و آرد، قند و شکر، برنج و روغن، قانون مواد خوردنی و آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی و قانون مواد الحاقی به قانون تاسیس موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران

۴-۶- قوانین و مقررات اجرائی

قسمت اعظم قوانین و مقررات مربوط به توزیع کالا به جنبه‌های اجرائی این موضوع اختصاص دارد. بازوان اجرائی دولت جهت پیاده نمودن سیاستهای بازرگانی و بالاخص توزیع کالا در کشور به اشکال زیر می‌باشند:

(۱) قوه مقننه ضمن وضع قوانینی و با تصویب تشکیل سازمان یا شرکتهای دولتی و تعیین اساسنامه‌ها و حوزه فعالیت‌هایشان، اجرای قوانین آرمانی در توزیع کالا را به آنها محول می‌نماید. بعضی از این قوانین عبارتند از: قانون تشکیل وزارت بازرگانی، قانون اساسنامه شرکتهای شیلات، قند و شکر، غله، دارو پخش، گوشت کشور، پخش کود شیمیائی، تهیه، تولید و توزیع علوفه و غیره

(۲) بعضی از قوانین نیز به طور غیرمستقیم بعضی از شرکتهای بزرگ توزیع‌کننده را تحت پوشش دولت قرار داده که این شرکتهای نیز می‌بایست علی‌القاعده مجری برنامه‌های اقتصادی دولت و حکومت باشند. بارزترین مصداق آن لایحه قانونی حفاظت و توسعه صنایع ایران مصوب ۵۸/۴/۱۰ بوده که در بند (الف) ماده (۱) به ملی شدن بعضی از صنایع از جمله صنایع تولید فلزات صنعتی اشاره دارد. بند (ب)، سهام شرکتهای صنعتی و معدنی بزرگ که صاحبان آنها از طریق غیرقانونی و غیرمشروع تحصیل ثروت کرده‌اند را به تملک دولت درآورده است. بند (ج) نیز کارخانجات و مؤسسات بدهکار به شبکه بانکداری کشور که

ارزش آنها از کل بدهی کمتر باشد را متعلق به دولت دانسته است. این سه بند، صدها شرکت بزرگ از جمله شرکتهای حمل و نقل، توزیع کالا، فروشگاههای زنجیره‌ای توزیع کننده محصولات کارخانجات را تحت پوشش قرار داده است.

(۳) به موجب احکام دادگاههای انقلاب اسلامی، تعداد زیادی از شرکتهای تولیدی و خدماتی نیز به تملک دولت یا نهادهای انقلاب اسلامی درآمده است. نظر به اینکه بودجه اکثر این نهادها از بودجه عمومی کشور و توسط دولت تامین گردیده و این گونه شرکتهای نیز الزام قانونی به تبعیت از سیاستهای اقتصادی و بازرگانی دولت داشته و در متن اساسنامه سایر نهادهای مستقل از دولت نیز اهداف حمایت از افشار محروم و مستضعف مشاهده می‌گردد که این موضوع شرکتهای تابعه آنها را نیز ملزم به پیروی از شیوه‌هایی می‌نماید که طبق آن توزیع موثر و سالم کالا بین مصرف‌کنندگان نهائی صورت گیرد.

۷ - طبقه‌بندی مقررات موجود توزیع کالا از نظر قلمرو اجراء

قوانین و مقررات منطقه‌ای و کشوری

در بین قوانین و مقررات توزیع کالا در ایران، نکته دیگری که جلب توجه می‌نماید، منطقه‌ای بودن بعضی از این مقررات می‌باشد. به موازات وجود مقررات متعددی که در سراسر

کشور به طور یکسان باید اجرا گردد (مانند: قانون منع خرید و فروش کوپن‌های کالاهای اساسی، تصویب‌نامه در مورد توزیع بنزین و نفت، آئین‌نامه آزادسازی تولید و توزیع مرغ و تخم مرغ و مصوبه شورای اقتصاد در مورد توزیع سیمان) مقررات دیگری نیز وجود داشته که دارای جنبه منطقه‌ای می‌باشند. در این رابطه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

قانون نحوه تأمین دارو در مناطق محروم و نیازمند کشور، آئین‌نامه تشکیل بازارچه‌های مرزی و تصویب‌نامه درخصوص توزیع کالاهای ضروری و مورد نیاز مناطق جنگ زده.

۸ - مروری بر لایحه حمایت از حقوق مصرف‌کننده

حاد شدن مشکل توزیع کالا در کشور دولت را براین داشت که لایحه‌ای در ۳۲ ماده تحت عنوان لایحه «حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان» تنظیم کند که در تاریخ ۷۲/۳/۲۴ جهت تصویب نهائی تقدیم مجلس گردیده است که به نظر نویسنده نقایصی از جمله موارد زیر به چشم می‌خورد:

به موجب قانون اساسی «اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات، منع شده است.

مواد خوردنی و آشامیدنی (مصوب ۱۳۶۷) و خصوصاً قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران در تاریخ ۷۱/۱۱/۲۵ به تصویب رسیده است و حاوی مجازاتهای شدیدتری نسبت به لایحه حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان می‌باشد و با توجه به چندین سال اجرای قوانین مربوط به استاندارد و اعمال نظریات کارشناسی در این قانون، از محتوای بالایی برخوردار می‌باشد.

۹ - نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱ - ۹ - همان‌گونه که مقدمتاً اشاره گردید، حمل و نقل شهری یکی از اموری است که با نظام توزیع کالا ارتباط متقابل داشته و متأثر از یکدیگر می‌باشند. اینک که شهرهای بزرگ کشور ما (خصوصاً تهران) با مشکل عظیم ترافیک و آلودگی هوا مواجه بوده و سرمایه‌های مادی و معنوی زیادی از مردم جهت تهیه مایحتاج روزمره زندگی تلف می‌گردد، شایسته است با اتخاذ تدابیر قانونی، با تقویت فروشگاههای محلی و ممانعت از ایجاد مراکز تجاری بزرگ جدید در مناطق مرکزی و پرازدحام شهر و یا انتقال مراکز موجود به مناطق مختلفی در حاشیه شهرها که با نزدیکی به بزرگراهها سهل الوصول بوده و مردم را نیز از مراجعه به مناطق مرکزی و پرازدحام شهر بی‌نیاز کند، ضمن کاهش حجم ترافیک، موجبات کاهش هزینه‌های مصرف‌کننده در

ماده (۲) از لایحه مزبور، عرضه‌کنندگان کالاها و خدمات در لایحه، کلیه سازندگان، تولیدکنندگان، واردکنندگان، توزیع‌کنندگان و غیره را شامل می‌گردد، در صورتی که در برخی از موارد، تولیدکننده و سازنده فاقد هرگونه مسؤلیت در قبال محصول می‌باشد؛ مثلاً در موردی که یک شرکت تولید مواد دارویی یا غذایی محصولی سالم تولید و تحویل توزیع‌کننده نماید و محصول در مدتی که در اختیار توزیع‌کننده بوده، فاسد گردد و این محصول فاسد توزیع و موجب بروز خسارت و صدمه به مصرف‌کننده شود، در این وضعیت برای تولیدکننده نمی‌توان مسؤلیتی قائل گردید.

همچنین در ماده (۵) از لایحه مذکور فقط برای عرضه‌کننده کالا یا خدمات معیوب که دارای قصد عمد بوده مسؤلیت جزائی در نظر گرفته شده است و در این رابطه سازندگان یا عرضه‌کنندگانی که با تسامح و سهل‌انگاری در نحوه تولید و کنترل کیفیت محصول و نیز نحوه نگهداری و انبار محصولات، موجب عرضه کالاهای فاسد یا معیوب به بازار می‌شوند از دایره شمول خارج گردیده‌اند.

نکته دیگری که در این لایحه مشاهده می‌گردد، سکوت در مورد قوانین سابق می‌باشد که در مورد موضوعات این لایحه به تصویب رسیده است، از جمله، قانون تعزیرات حکومتی، قانون اصلاح بعضی از مواد قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و

تهیه مایحتاج خود فراهم گردد. اصلاح قوانین و مقررات معماری و شهرسازی با این دیدگاه می تواند مزایای مختلفی را در پی داشته باشد. در این رابطه می توان از تجربیات کشورهای پرجمعیت جهان بهره مند شد؛ مثلاً، در نظام توزیع کالا در ژاپن برخلاف نظامهای غربی، فروشگاههای کوچک محلی بسیار متعددی مشاهده می گردد که با توجه به ترافیک سنگین شهرهای بزرگ ژاپن، ژاپنها جهت جلوگیری از اتلاف وقت و هزینه های ایاب و ذهاب، ترجیح می دهند خریدهای روزمره خود را از این فروشگاهها انجام دهند. قوانینی از جمله قوانین اخیرالذکر نیز به گسترش مغازه های محلی کمک می کند.^{۳۷}

۲-۹: به طوری که متذکر گردید، کشور ژاپن علیرغم شرکت فعال در فعالیتهای اقتصادی با کشورهای غربی، با توجه به ویژگیهای فرهنگی و جغرافیایی خود کماکان سنتهای تجاری مختص به خود را حفظ نموده است. در کشور پهناور ایران نیز با توجه به تنوع زیاد در فرهنگهای مصرفی و شرایط اقلیمی متفاوت باید این ملاحظات در تدوین مقررات مربوط به توزیع کالا مورد نظر قرار گرفته و نظر به اینکه نوع و میزان کالاهای مصرفی در مناطق روستایی با مناطق شهری، مناطق گرمسیر با مناطق سردسیر، مناطق کوهستانی با مناطق کویری، مناطق توسعه یافته با مناطق محروم، تفاوت فاحشی داشته، لذا بنظر می رسد توسعه

مقررات منطقه ای و کاهش مقررات کشوری و سراسری به نظام توزیع کالا در کشور ما کارآئی بیشتری بخشد.

۳-۹: اصلاح ساختاری در قوانین، مقررات و عرفهای تجاری حاکم بر نظام توزیع کالا در کشور، نه تنها در اقتصاد داخلی فعلی کشور - که دوره ای انتقالی را می گذراند - یک ضرورت محسوب می گردد، بلکه با اتخاذ تدابیر و شیوه های خاص، نظام توزیع کالا می تواند پوششی حمایتی برای صنایع داخلی در مقابل سیل واردات کالاهای خارجی ایجاد نماید. کشور ژاپن با دارا بودن یک نظام توزیع منحصر به فرد، موفقترین کشور در این زمینه محسوب شده که با توجه به شکستهای مکرر شرکتهای غربی در تسخیر بازار داخلی آن کشور، صاحب نظران غربی را به تحقیق و شناخت نظام توزیع داخلی آن کشور مجبور نموده است. بعضی از ویژگیهای منحصر به فرد نظام توزیع کالا در ژاپن عبارتند از: قراردادهای درازمدت بین اعضای «Keiretsu» (گروههای موسسات اقتصادی متحد)، نظام نمایندگیهای منحصر به فرد واردات، فروش امانی محموله های ارسالی و بازپرداختها و تخفیفها که به نظر می رسد مانع واردات جدید شود، و مقرراتی مانند «قانون فروشگاه خرده فروشی در ابعاد بزرگ»^{۳۸}.

۴-۹: در تنظیم مقررات ناظر بر نظام توزیع کالا با توجه به ابعاد اقتصادی و اجتماعی،

جامع‌نگری و رعایت فنون قانون‌نویسی بیش از موضوعات دیگر ضرورت پیدا کرده، و در تنظیم این‌گونه مقررات رعایت نکات ذیل خصوصاً از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد:

بسا استفاده از امکانات گسترده فروشگاهها و شرکتهای دولتی و تحت پوشش می‌توان توزیع سالم کالاهای اساسی را تضمین نمود.

الف - دقت در عدم وضع مقرراتی معارض با مقررات جاری و یا ایجاد خلاءهای قانونی

بواسطه عدم آگاهی از مقررات دیگری که قبلاً به تصویب رسیده است.

ب - بیان صریح ضمانت اجرای مقررات توزیع کالا و تعیین مجازاتهای متناسب با تبعات اجتماعی، اقتصادی یا بهداشتی عدم رعایت این‌گونه مقررات

ج - پرهیز از تصویب مقرراتی کلی که موجب تضعیف و یا نسخ مقررات خاص معتبر قبلی که موجود بوده گردد. از مصادیق این موضوع لایحه حمایت از حقوق مصرف‌کننده بوده که کلیه حقوق مصرف‌کننده را در ۳۲ ماده خلاصه کرده است.

- ۱- ر.ک. پاکدامن، رضا. مجموعه قوانین و مقررات خدمات اقتصادی - بازرگانی، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی آبان ماه ۱۳۷۳.
- ۲- هفته نامه بازرگانی، شماره ۴۱، ۲۰ شهریور ۷۳. ص ۲.
- ۳- هفته نامه بازرگانی، شماره ۲۴۴۵، مهر ۷۳ ص ۲.
- ۴- سیمپروبو، فیلیپ. تجزیه و تحلیل نظامها، ترجمه رضا محسنی. تهران: مرکز مدارک اقتصادی - اجتماعی و انتشارات وزات برنامه و بودجه (۱۳۶۴)، ص ۲.
- 5- Activities
- 6- Function
- 7- Operations
- ۸- همان، ص ۶.
- 9- Christopher, Martin. et al. **Effective Distribution Management**. Bedford: MCB University Press, 1985, p.3.
- 10- **Ibid.**, p.3.
- 11- Distribution Channels for Industrial Goods
- 12- Distribution Channels for Consumer Goods
- 13- "Developing a Channels Strategy and Managing Cultural Change in Logistics Channels", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**. Vol. 20, No. 3, (1990), P.J.
- 14- **Ibid.**, P.J.
- ۱۵- برنامه تعدیل اقتصادی از دیدگاه بانک جهانی، گزارش تحقیقی شرکت سرمایه‌گذاری سازمان صنایع ملی ایران، شماره ۲۲، مرداد ۱۳۷۱، ص ص ۱۶ - ۱۷.
- 16- Product Liability Law
- 17- Large - Scale Retail Stores Law
- 18- Nakauchi, Isao. "The Yoke of Regulation Weighs Down on Distribution" **Economic Eye** No. 2 (Summer 1989), p.19
- 19- Fair Trading Act.
- 20- Restrictive Trade Practices Act

21- Resale Prices Act

22- Competition Act

23- Consumer Protection Act

24- Law of Sales

25- Law of Agency

26- Trademark Revision Act

27- The Federal Trade Commission Act

28- The Robinson - Patman Act

29- The Federal Food, Drug and Cosmetic Act

۳۰- نگرشی بر سیستم کنترل قیمت در اقتصاد ایران، ماهنامه بررسیهای بازرگانی، شماره ۷، سال دوم، آذر ۶۷، ص ۱۵.

۳۱- همان، ص ۱۶.

۳۱- همان، ص ۲۰.

۳۳- همان، ص ۲۴.

۳۴- پاکدامن، رضا. مجموعه قوانین و مقررات توزیع کالا، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، دی ۱۳۷۱،

ص ص ۱ - ۸۷.

۳۵- همان ص ۲۴ - ۴۹

۳۶- همان، ص ۷۵.

۳۷- پاکدامن، رضا (مترجم)، «نظام توزیع کالا در زاین»، ماهنامه بررسیهای بازرگانی، شماره ۶۷ سال ششم، آذر ۱۳۷۱،

ص ص ۶۵ - ۶۸.

۳۸- همان، ص ص ۷۰ - ۷۱.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی